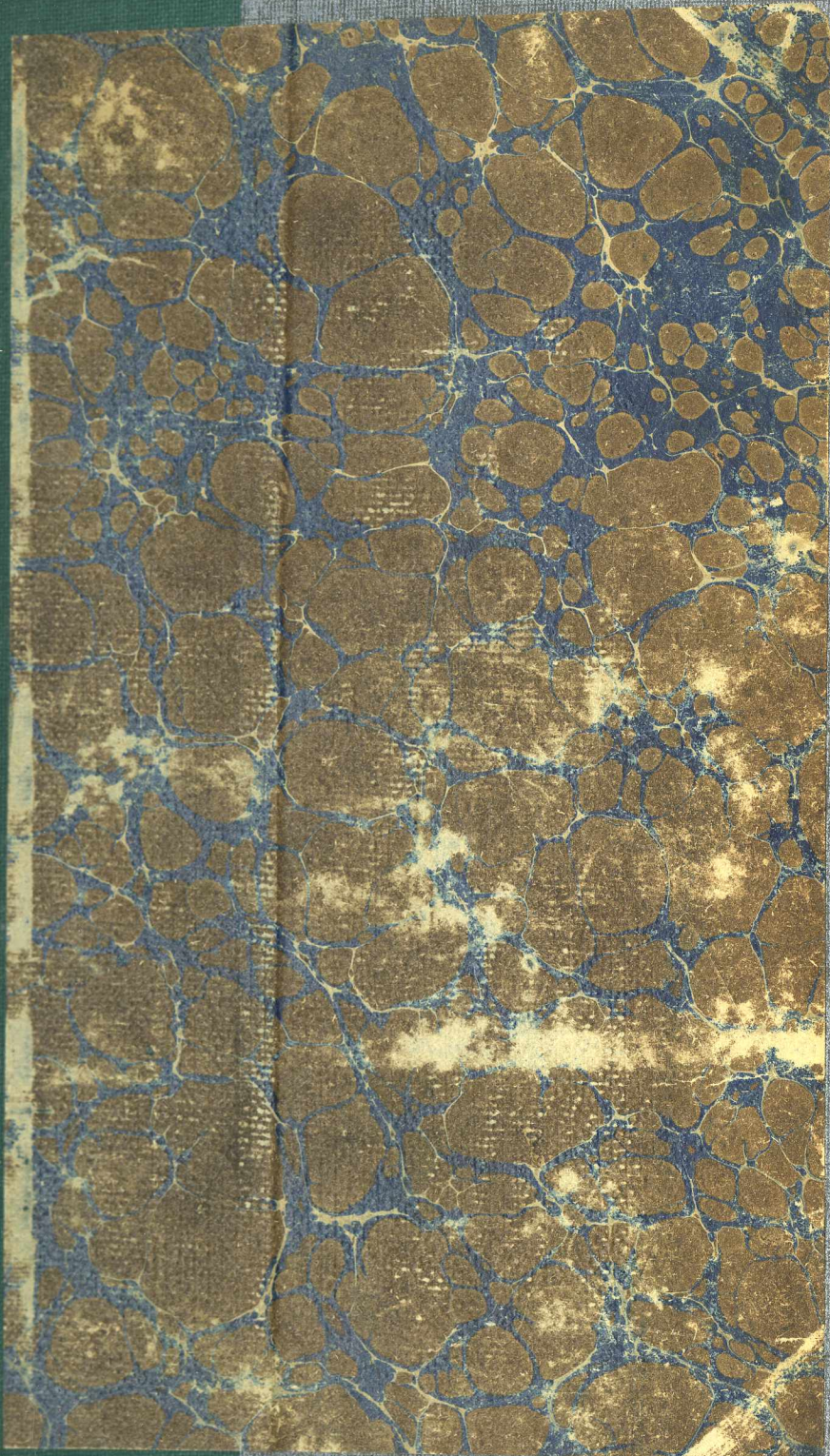

Politikai
röpiratok.

116.

116
983

A NAGY-KANIZSAI
KERÜLET
VÁLASZTÓIHOZ

CSENGERY ANTAL.

16

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

1878.

LABNIGI MEXEATI A

1880

NOTICIA DE LA

DE BAILLAGI GÉZA

Budapest, 1878. júliusban.

Bevett szokás, tisztelt választók, hogy az országgyűlés feloszlása után a volt képviselők értesítik választóikat a történekről.

Sajnos, hogy az értesítés, mely ilyen alkalmal adatik, többnyire egyoldalú. Legtöbbször a pártember szól a párthoz; és a párt itél, mint bíró, a ki csak az egyik felet hallgatja meg. S hogy minél nagyobb legyen a fogékonyság az egyoldalú előadásra, arról előre gondoskodnak a pártok közlönyei, a melyek a legtöbb választó egyedüli olvasmányát képezik éveken által.

Rendes dolog, ilyen viszonyok közt, hogy a törvényhozást, a mely befejezte működését, a legkülönbözőbb szempontokból itélik meg. Egyfelől merő sötét oldal, csupa árnyék; más részről talán a kelleténél is derültebb színezet: a pártok különböző álláspontjai szerint.

Én, tisztelt választók, habár szintén egy pártnak, most is a szabadelvű pártnak hive, nem

tudok annyira pártember lenni, hogy ezt az egyoldalu eljárást követhessem. Se olyan derült, se olyan sötét színben nem látom a közelebbi múlt három év eseményeit, mint az egyoldalu pártember. A pártnak, a melyhez tartozom, nem követelem a csalhatatlanságot, a mint más pártnak sem engedem azt meg; van, a miben pártom alkotásához sem járulhattam; mélyen fájlalom, hogy sok nem történt, a minek kellett volna történnie, s a mi talán történhetett volna is; bevallom, hogy a mi történt, sem mindig felelt meg vágyaimnak, hogy a jóért, a mely elérhető volt, nem egyszer szavaztam az ellen, a mit magam is jobbnak tartottam volna, midőn, a helyzet alapos ismerete mellett, nem láttam a siker kezességét azokban, a kik a jobbat követelték. Sőt tovább terjed vallo-
másom, tisztelt választók. Azt is elismerem, hogy olykor, a legnagyobb lelki küzdelem közt, olyasmire is adtam szavazatomat, a mit nem tartottam helyesnek, hogy áldozattal biztosítsak nemzetemnek nagyobb előnyt, a mely csak így volt megszereshető, s megóvjam hazámat attól, a mit sokkal nagyobb rossznak tartottam. E vallomásokkal szemben mindazáltal, tisztelt választók, a legnagyobb határozottsággal el merem vállalni, a törté-

net ítélőszéke előtt, a hová a jelenkor ítélőszéke elől, az önök ítéletétől is fölebbvitel van, védelmét mind a pártnak, a melyhez tartoztam, mind az országgyűlésnek, a mely a napokban fejezte be működését, azon súlyos vádak ellen, a melyek ellenök különböző oldalról fölhozatnak.

A fölosztatott törvényhozás se annyi vádat nem érdemel, se annyi dicséretet, a mennyit egy némely párthú programbeszéd talán reáhalmoz.

Nem mondom, hogy az elégtelenség az eloszlott országgyűlés ellen teljesen indokolatlan. A nagy reményeket szükségkép csalódás szokta kísérni, annál nagyobb csalódás, minél nagyobbak voltak a remények. S annál biztosabb a csalódás, minél kevesbbé veszik tekintetbe a nehézségeket, a melyekkel a közéletben szintugy találkozunk, mint a magán viszonyok között. És minél jogosultabbak a vágyak, a melyek a közélet szirtein hajótörést szenvednek, annál nagyobb a csalódás keserűsége. Növeli az elégtelenséget az elbizottság kiábrándulása is, a mely szintugy előfordul nemzeteknél, mint magánosoknál, ha tulbecsülik erejüket.

Az eszélyes, a lelkiismeretes politika egyaránt számba veszi ezen okból a nemzet erejét és

az akadályokat, a melyekkel a közélet terén küzdeni kell, s már azért sem ébreszt tulságos reményeket, hogy a csalódott, a kiábrándult nemzetet megóvja a csalódást gyakran követő kétségbeeséstől és apathiától. Sugyanezen okból az eredmények megítélésében sem téveszti szem elől e tekinteteket.

Alkalmazzuk e kétségtelen igazságokat a mult országgyűlés eredményeire!

Két osztályba sorozhatók ezen eredmények; tisztelt választók!

Az egyik osztályba tartoznak azok az ügyek, a melyek a magyar korona országai és a birodalmi tanácsban képviselt országok között időről-időre egyezkedés utján intéztetnek el. Ilyenek az arány meghatározása, a melyben a két állam a közös ügyek költségeihez járul, s a vámszövetségi viszony szabályozása a két állam közt, az azzal egybefüggő kérdésekkel. Azon nehézségek és bajok miatt, a melyekkel viszonyaink között önálló jegybank állítása járt volna ez idő szerint, ide sorozható most a jegybank ügyének egy időre közös egyetértéssel szabályozása.

A másik osztályba azok a tárgyak sorozandók, a melyek kizárólag a magyar törvényhozás hatásköréhez tartoznak.

Azon ügyekben, a melyek nemzetközi egyezkedés tárgyai, egy állam törvényhozása sem rendelkezhetik föltétlenül, teljesen önhatalmilag. — Különösen kereskedelmi ügyekben, a világ leghatalmasabb népei is szerződésekre, tehát kölcsönös engedményekre vannak utalva; s ha visszatörést nem akarnak előidézni magok ellen, vámügyeik önálló rendezésében is kénytelenek tekintettel lenni más nemzetek érdekeire is. Annyival inkább szükséges az érdekek kölcsönös méltánylása, és kiegyenlítése olyan népek között, a melyek kölcsönös védelmi szövetségben állanak egymással. A nemzetgazdasági harc ilyen államok közt a politikai kapcsolatot is megtámadja. Magában sem csekély ok, tisztelt választók, nem hívni ki könnyelműen e harcot szakítással olyan nemzetnek, a melyet geographiai helyzete s a külviszonyok alakulása önfentartása érdekében is naponként mindinkább utal a szövetség ezen kapcsolataira. De a ki e fontos politikai tekintetre nem helyez is ilyen nagy súlyt, lehetetlen be nem látnia, magának a nemzetgazdasági küzdelemnek is, ha hosszas ideig tart, kétszeresen káros hatását mind a köz, mind a magán viszonyokra, olyan nemzetnél, a mely épen egy nagy közgazdasági

válság eredményeivel s állam-háztartása rendezésének nem csekély nehézségeivel küzd. Kényszerű helyzet, tisztelt választók, a mely magokra az egyezkedésekre is szükségkép hatással van. A magán életben is naponként tapasztalják önök, hogy nem akkor sikerül a legkedvezőbb szerződést kötni, a midőn a szerződő fél leginkább rá van szorulva annak előnyeire.

Megannyi ok, tisztelt választók, megértetni mindenkivel, a ki nem pártszempontból indul ki, miért nem felelt meg, miért nem felelhetett meg a kiegyezés, a fentebb érintett tárgyakra nézve, a nemzet óhajtásainak olyan mértékben, a mint kívánatos lett volna. De az az elégtelenség, a mely a másik szerződő állam részéről is olyan nagy szenvedélyességgel nyilatkozott az egyezmény ellen, mutatja viszont, hogy az előnyök sincsenek kizárólag a másik oldalon. Megkísérlették és pedig tekintélyes szakemberek is megközelítőleg számokban fejezni ki az előnyöket, a melyeket a másik állam von, és a hátrányokat, a melyek mi ránk hárulnak e kiegyezésből: de ez állítások, ezen számítások nagy tévedéseit rögtön kimutatta a részletekben jártasabb bíráló. A legellenkezőbb mérlegeket állították fel az ellentétes érdekek szempontjából

innen és túl a Lajtán. De megközelítő mérleg sem volt soha felállítható egyik oldalról se, a melyhez alapos kritika nem fért volna. A közérzés, a melylyel az egyik és a másik részen fogadtatott a kiegyezés, mutatja, hogy előnyök és hátrányok mindenik részen vannak. Mint a legtöbb egyezményben, a hol érdekek kiegyenlítése forog szóban. S a midőn több előny, hosszas küzdelem után, se a kormány, se az országos bizottságok által nem volt már kivívható; midőn a közbejött kormányválság sem mutatott kilátást kedvezőbb eredményekre; s az ellenzék minden bölcsesége nem terjedt többre és egyébre provisoriumnál: annak, a ki e provisoriumot egyértelműnek tekintette a szakítással, a közgazdasági küzdelem folytatásával, a mely már eddig is oly súlyosan nehezült köz- és magán viszonyainkra; annak, a ki e küzdelem folytatását, két oly állam részéről, a melyek kölcsönös védelemre vannak utalva, ez államok pénzügyi viszonyai és Európa jelen válságos körülményei közt, kétszeres szerencsétlenségnek tartotta volna, lehetett-e egyéb választása, mint hátrányai mellett is, némi áldozat árán is, elfogadni a megoldást, a mely a helyzetet általában javítja s belviszonyaink és pénzügyeink tovább rendezé-

sét, a mely évekre sem halasztható el, lehetővé teszi.

Provisorium, mely a pénzügyi és közgazdasági, sőt a politikai helyzetet is súlyosabbá, s pénzügyeink rendezését nehezebbé és terhesebbé tette volna, biztos kilátás nélkül ez idő szerint vagy csak a közel jövőben is jobb egyezségre, a legjobb esetben is csak az előbbi állapotot tartotta volna föl. S ezen állapotnál kétségtelenül kedvezőbb a kötött egyezmény, a mely a vámvisszatérítésnél szenvedett nagy veszteségünket megszünteti; gazdasági szeszfőzésünket több kedvezményben részesíti; új pénzügyi vámokból, a melyek termelésünket nem nyomják, több árucikknél, fogyasztásunk aránya fölött is részesíti kincstárunkat; s a midőn a jegybank-ügyre a magyar államnak és hazánkfiainak is befolyást szerez, iparunk és kereskedésünk részére törvény által milliókkal több hitelt biztosít, mint a mennyiben azt eddig csupán a bank bécsi igazgatóinak kegyelme részesítette.

Tudom, hogy mindez csekély vivmány azoknak, a kik nem a multhoz, hanem vágyaikhoz mérik az eredményeket; legkivált azoknak, a kik az önálló vámterület és önálló magyar bank jel-

szavait irták zászlójukra. De az ellenzék azon számossabb része, a mely a politikában a kivihetőség tekintetét is szem előtt tartja, a provisoriumot állította szembe az egyezménynyel. S azok után, a miket mondtam, lehet-e kárhoztatni a pártot, a mely az egyezményt találta előnyösebbnek?

Igaz, hogy ez egyezmény előnyei sem voltak megszerezhetőek áldozat nélkül. A tiz évre ujra megkötött vámszövetség tarifája, mig egészben inkább a szabadkereskedés elvének hódol, mint a régi vámtarifa, egy pár fontos árucikkre nézve az eddiginél nagyobb védelmet biztosít az osztrák iparnak. Tudom, hogy hazánknak inkább a szabad kereskedés van érdekében azon czikkekre nézve is: de nem diktálhattuk a szerződés föltételeit, s az egyezkedésnél a másik szerződő fél érdekei szintén követelték a tekintetbevételt. Több előnyt, nagyobb kedvezményt követelne tőlünk más államok fölött Ausztria azon esetben is, ha mint külön vámterület szerződnenk vele, már azon oknál fogva is, mert különben szintén önálló vámtételeivel és vasuti politikájával egész nyugoti és északi határainkon szabályozhatná kivitelünket és behozatalunkat. Csak melleleg említem, hogy a védelemben, a melyet az új vámtarifa nyújt az osztrák

iparnak, a mi iparunk is részesül. S ha az előbbi vámtarifa mellett, a mely a szabad kereskedés elveinek legtöbb tételére nézve kevesebbé volt megfelelő, kielégítő szerződéseket lehetett kötni a kül-államokkal: bizonyára nem az új tarifán fog mulni, ha szintoly kedvező szerződéseket nem köthetnek e több tételre nézve mérsékeltebb tarifa alapján az osztrák és magyar kormányok.

Messze vezetne czéломtól, tisztelt választók, ha a köztünk és ő felsége többi államai közt fennálló vámszövetség előnyeit és hátrányait kívánám itt fejtegetni. Elismerem, hogy iparos és földmives ország közt, olyan vámszövetségnél, a mely a kül-államok ipara ellen védelmet nyújt a beliparnak, az iparos ország élvezi a nagyobb előnyöket, a melyeknek kiegyenlitése fejében a földmives országnak jogos követeléseai vannak. Sajnosan valom be, hogy e követelések közül többet nem tudtunk az új kiegyezésnél érvényre emelni. De e tekintetben is mutathatunk föl haladást. Oly veszteségünket szünteti meg a vámvisszatérítésnél az új egyezmény, a mely a múlt évben három millióra ment. S mint már megjegyeztem, az új fogyasztási adók, a pénzügyi vámok némely fontos tételeiből fogyasztásunk arányán felül is részesül kincstá-

runk. Nem volt-e helyes elfogadni ezeket az előnyöket is, s az előbbi helyzetet azokkal javítani addig is, míg kedvezőbb viszonyok között a többi követelésünket is érvényesíthetjük, s teljesen méltányos, mindkét fél jogos igényeit kielégítő alapon rendezhetjük azon közös érdekű ügyeket, a melyekről szövetségünk 1867-ki chartája mondja, hogy czélszerűbben intézhetők el közös egyetértéssel?

Senki sem fájlalja inkább, tisztelt választók, mint én, azt az áldozatot is, a melyet a jegybank-ügy ideiglenes rendezése követelt. Legkevéssbé elégitheti ez ki azokat, a kik a jogot, mely szerint önálló jegybankot állíthatunk, egyértelműnek tartották a felállítás azonnali lehetőségével. A jogot, tisztelt választók, ellenfeleink közül sem tagadta senki: de hazánkfiái között sem volt egyetlen valódi szakember se, a ki a pénzpiacz helyzete s pénzügyeink és valutánk viszonyai között tanácsosnak tartotta volna ez idő szerint élnünk e kétségtelen joggal; a ki előnyösebbnek ne hitte volna most mind a köz-, mind a magán-hitelviszonyokra nézve azt az egyezményt, a melyet e részben kormányunk kötött. Többfelől hallottam, hogy évek előtt, kedvezőbb pénzügyi viszonyok között köny-

nyebb lett volna ezen ügy czélszerű megoldása. Nézetem szerint, tisztelt választók, semmi sem mutatja inkább, mint épen e folytonos, e hosszas halasztás, hogy sohasem tartották azt könnyűnek. S most is, épen a legkevésbé kedvező időben, csak azért következett be a megoldás, mert már tovább nem volt halasztható. Vigaszul szolgálhat, hogy e megoldás, a midőn közjogi tekintetben megnyugtató, egyszersmind bővebb forrást biztosít magán hitelünknek. Az áldozat pedig, a melyet a megoldás követelt, a lehetőségig mérsékeltetett; s ha új bevételt von is el tőlünk, új terhet legalább nem ró hazánkra.

Aztán, tisztelt választók, mindezen egyezmények, a melyeket érintettem, csak tiz évre szólnak. Nem sok idő egy nemzet életében, s akkor, talán kedvezőbb viszonyok között, teljesen szabad kézzel áll a nemzet ismét mindezen tárgyakra nézve egy újabb megoldás előtt. Nekünk, a kik ez idő szerint újabb engedményekre már nem számíthattunk, azért sem lehetett késnünk a kiegyezéssel, mert azt az erőt, a melyet a további küzdelem, hazánk és a monarchia nagy kárára, hasztalanul emésztett volna föl, nézetünk szerint, sokkal czélszerűbben fordíthatja a nemzet, hogy kedvezőbb

viszonyok között találja az új egyezkedés, belügyeinek s különösen pénzügyeinek rendezésére s közgazdasági állapotainak javítására, emelésére.

Hiszen, tisztelt választók, épen az a hosszas, az az elkeseredett küzdelem, a mely a kiegyezési kérdések fölött a monarchia két kormánya, két törvényhozása s országgyűlésünk körén belül a pártok között folyt, volt most is egyik főoka, ha a közelebbi múlt három év egyéb alkotásai sem felelnek meg sok részben a nemzet várakozásának.

A másik oka, vagy ha úgy tetszik, mentsége, tisztelt választók, pénzügyeink rendezésének súlyos gondja. A kit a háztartás fentartásának és rendezésének terhe nyom, a magánéletben sem tehet új beruházásokat, nem létesíthet sok üdvös javítást, a mit óhajtana.

Kormány és törvényhozás működésén, tisztelt választók, vörös fonalként vonul végig a lefolyt három év alatt a törekvés, az állam háztartásában visszaállítani a megzavart egyensúlyt. — Három év előtt mondtam immár, hogy e célra a pénzügyek tudománya csak két eszközt ismer: a takarékossgot és a bevételek szaporítását. Mindkét eszköz meg volt kísértve. A kormányt nagy érdem illeti a megtakarításokban; s a nemzet kép-

viselete nem egy jelét adta áldozatkészségének. Messze vezetne, tisztelt választók, rendre ismertetni a pénzügyi rendszabályokat, a melyek e három év alatt hozattak. Uj forrásai nyitottak a közjövödelmeknek, s némi, ha nem is gyökeres javítások mellett, az előbb fennállott adónemek rendezőbb befolyása iránt is több czélszerű intézkedés történt. A pénzügyi szolgálat egy nevezetes ága, az egyenes adók kezelése, lényegesen átalakított, szorosabb és szervezesebb összeköttetésbe hozatván a törvényhatóságok önkormányzati teendőivel. Általában a közigazgatás különböző ágainak közreműködése az állam szolgálatában a pénzügyi kormányzat összes terén inkább biztosított.

S az eredmény? kérdezik tisztelt választók.

A hiánynak, a mely államháztartásunkban három év előtt mutatkozott, egy harmadára leszállítása; s hitelünknek, szerfölött megingatott hitelünknek máris tetemes javulása. A külföld pénzügyi hatalmai és pénzpiaczái figyelemmel kísérték és méltányolták azt az őszinte, komoly törekvést, melyet pénzügyeink rendezésére fordítottunk, s a magyar járadék-kötvények nemcsak bevezettettek continensünk nagy pénzpiaczaira, hanem, főleg a kiegyezés biztosítása után, folyvást emelkedő árfo-

lyammal olyan keletnek örvendettek, hogy 153 milliónyi nagy függő adósságunk első felének beváltása, a mely Damocles kardjaként függött háztartásunk fölött, máris biztosítottnak tekinthető, mielőtt lejárna.

A pénzügyek tudománya, tisztelt választók, nem ismeri a mesebeli varázslók csodavesszejét, a mely egy érintésre gyökeres átváltozást idéz elő. Állam és egyes ember háztartása, ha erején tulterjeszkedik, gyorsan jó zavarba. A rend, az egyensúly helyreállítása lassabban megyen, mint a megromlott egészség visszaszerzése. Fő dolog, hogy biztosan, hogy folyvást haladjon előre. Ezt a haladást biztosította a nemzetnek a lefolyt országgyűlés.

S a fejlődés, haladás, tisztelt választók, ha nem is olyan mértékben, mint jobb körülmények közt lehetett vala, s a mint rendezetlen állapotaink mellett kívánatos volna, kimutatható a törvényhozás sok alkotásában, egyéb téren is.

A parlamentek rendes folyó ügyeinek ellátása mellett, a melyek nálunk magokban is még mindig több időt vesznek igénybe, mint más rendezettebb viszonyok közt élő államokban, — s az alkalmi intézkedések nagy száma mellett, a me-

lyeket a nap szüksége hozott magával, több fontos, rendszeres, szerves alkotással is találkozunk újabb törvényeink tárában.

Nagy általánosságban említettem immár, a mik a pénzügyi törvényhozás terén történtek. Említettem azt is, mennyire folytak be ezen intézkedések a pénzügyi helyzet javítására. De habár a törvényhozás gondját ez az irány vette főleg igénybe: nagyobb szabásu rendszabályok, sőt beruházások sem maradtak el, a hol az ország érdekei halaszthatatlanul követelték. Nagy összeget ajánlott meg az ország, hogy az alvidéket erélyesebb munkával megóvja a Tisza kiöntései ellen. Az állam közvetítése tette lehetővé, hogy a kamatbiztosítást igénybevevő vaspályák olcsóbb tőkékkel törleszthessék függő tartozásaikat, a melyek e pályák jövedelmezősége tekintetéből, elkerülhetlen beruházásokra, szükségesek voltak. Csak melleleg említem, mert az államra nézve nem járt áldozattal, azt az intézkedést, mely gőzmozdonyuvá alakította át a nagyszombat-szeredi lóvonatu vasutat, s a vágvölgyi vasuttársulat hálózatába vonta be, biztosítván ez államsegélyt nem élvező vállalatnak a nagyobb forgalmat. Kétszeresen fontos az a törvény, mely a határőrvidék területén építendő vas-

utakról rendelkezik, s a midőn egy régibb, elhibázott törvényt szüntet meg, a mely az államra sokkal nagyobb terhet háritott volna, czélszerűbb és olcsóbb vonalak megállapítása és azok építési módja által mind azon vidék, mind a magyar állam érdekeinek inkább megfelel. A keleti vasut megvételével, méltányos kárpótlásban részesítvén az idegen részvényeseket, nemcsak az ország hitelén ejtett nagy sebet orvosolta az állam, hanem egyszersmind hatalmas eszközt nyert kezébe, befolyást gyakorolni keleti forgalmunkra, szabályozva a vasutak versenyét. Egy lépés ez is azon irányban, a mely korunkban mondhatni Európa-szerte mutatkozik, a mint válik mind inkább általánossá a meggyőződés, hogy a vasutügy, a nyereszkedés lehető kizárásával, főleg közgazdasági alapra fektetendő. Oly rendszer, a melynek valósitása, a hol a pénzügyek nincsenek rendben s a vasutakat jövedelmi forrásul is kénytelenek használni, sok és nagy nehézségekkel jár. Összefüggő életerős vonalak megszerzése által mindazáltal az ilyen államok is döntőbb sulyt gyakorolhatnak a forgalom és kereskedés szabályozására, mint csupán azzal a befolyással, a melyet az állam felügyeleti joga biztosít.

Azokon kívül, a miket a fentebb elmondottakban kiemeltem, nem egy törvénnyel találkozunk az igazságügyi alkotások terén is, a mely közgazdasági érdekeink előmozdítására nézve is nagy befolyással lesz. A tőkepénzesnek és a földbirtokosnak egyaránt örömmel kell fogadnia azon intézkedéseket, a melyekkel törvényhozásunk a jelzálogi intézetek zálogleveleit biztosítani törekedett. Emelik e biztosító rendszabályok mind az ilyen üzlettel foglalkozó intézetek, mind a magyar föld hitelét. A személyes hitelt illetőleg pedig az annak használására kiválólag utalt ipar és kereskedés bizonyára a legnagyobb meglepéssel üdvözli a magyar váltótörvény újabb codificatióját. A külföld e tárgyban legfejlettebb törvényhozásának színvonalára emelte ez új törvény váltójogunkat, — azon államok törvényhozása színvonalára, a melyekkel legsűrűbb, legélénkebb forgalmi és kereskedési érintkezése van hazánknak. Közóhajtásnak felelt meg az a törvény is, a mely a kisebb polgári peres ügyek ellátását gyorsabbá és olcsóbbá igyekszik tenni. S a ki tudja, mennyire különbözőleg és milyen határozatlanul intézkedett hazai jogunk a végső akarat nyilvánításának alakszerűségei iránt: bizonyára nagy meg-

nyugvással fogadja a törvényt, mely a végrendeleti örökösödés terén uralkodó bizonytalanságot megszünteti, azon határig menvén a végrendeletek alaki kellékeinek egyszerűsítésében, a melyen túl már e fontos okirat készítésénél, a jogbiztosság veszélyeztetése venné kezdetét. De mindenek fölött kimagaslík újabb jogügyi törvényhozásunk alkotásai közül, elannyira, hogy a mivelte külföld szakembereinek figyelmét és méltánylását is teljes mértékben magára vonta, — a büntető törvénykönyv. Magában elég, tisztelt választók, egy parlamentnek egy időszakát örökké nevezetessé tenni bármely nemzet mivelődési történetében. S milyen kiáltó szükségnek felel az meg nálunk, hol a büntető igazságszolgáltatásnak, mint már három év előtt is megjegyeztem, anyagi törvény hiányában nem volt egyéb alapja a «praxis criminalis»-nak nevezett birói önkénynél.

A népiskolai oktatásról szóló törvény, tisztelt választók, a melyet az 1868-ki törvényhozás alkotott, egy nagy programm, a melynek teljes életbe léptetése hosszas idők munkája. Nagy lépést tett ez ügyben is előre a közelebbi mult országgyűlés azzal a törvényvel, a mely a népiskolai hatóságok hatáskörét határozottabban körülírta. Ez a

törvény, tisztelt választók, a népiskolai ügyek felügyeletét a közigazgatás többi ágaival szorosabb kapcsolatba hozta; s a népoktatás fejlesztésére és a népiskolai törvény rendeleteinek megtartására, a megyei értelmiség érdeklődése mellett, a törvényhatóságok önkormányzati tevékenységét s a közigazgatási tisztviselők közreműködését is nagyobb mértékben biztosította. E törvény egyzersmind a hitfelekezeteket is kötelezte az elsőfoku népiskolai hatóságok felállítására; s egyéb üdvös intézkedéseket is foglal magában, hogy az állam és a közoktatás érdekei, a nép oktatásánál, gyakoribb ellenőrzéssel, s ha szükség, fegyelmi uton is, a melyet a tanítókra nézve szintén szabályozott, kellőleg megóvassanak.

S a közigazgatás rendezésére térvén által, mindenekelőtt föltűnik mindenkinek, a ki hazánk térképét kezébe veszi, a nagy területi változás az ország politikai felosztásában, főleg az erdélyi részekben s a Duna és Tisza közt fekvő vidékeken. A székek és kerületek eltűntek az új térképről, s a szaggatott, sokképen egymásba szegelt, itt-amott más törvényhatóságok testében a történet szeszélye szerint szétszórt szigetekből álló törvényhatósági területek helyett, rendezettebb alaku megyék tün-

nek szemünkbe különvált, önálló tagozattal. A területi felosztás ilyen kiigazítása, mondhatni, legelső kelléke a közigazgatás javításának. S annál nagyobb érdem e reform létesítése, minél több érdek áll szemben rendesen az ilyen reformokkal, fájlválva a kiszakittatást a régi kapcsolatból, s nehezen tudva elhelyezkedni az új viszonyok közt. Ide járul a helyi érdekek versenyzése a székhelyért: a történeti jogok ellenében a jelen és jövő igényei.

Szétszórt szigeteket képezett a megyék területein számos kis község is, mint királyi város, megannyi önálló külön törvényhatóság a megyei törvényhatóságok kebelében, kiszakítva még ma is a terület érdekközösségéből, mint hajdan, mikor a nemesi rend uralma elől kellett menekülnie a polgári rendnek. Fontos közigazgatási szempontok szólnak e rendi elkülönzés ellen a népképviselő korában. A közelebbi múlt törvényhozás tehát visszahelyezte e kis községek nagy részét azon érdekközösségbe, a melyben saját érdekeiket is, a megye és az állam érdekeit is sokkal inkább mozdíthatják elő, mint nyomorúságos törvényhatósági önállóságukban.

Mellőzöm ezuttal azon fontos tekinteteket, a

melyek a királyföld és szász egyetem rendezését szükségessé tették. Csak azon általános érdekű alkotásokat emelem ki a közigazgatási törvényhozás köréből, a melyek kétségkívül megannyi fontos tényezőök közigazgatási viszonyaink javítására. Ilyen a községi törvény sok tekintetben czélszerű módosítása és kiegészítése; s a tisztviselők fegyelmi eljárásának szabályozása, amely nemcsak inkább kimeríti a fegyelmi eljárás alapjául szolgáló eseteket, hanem a törvényhatósági önkormányzat és a közszolgálat kívánatainak is inkább megfelel, mint az 1870. XLII. törvényczikk intézkedése. A megyei mérnöki állomások megszüntetése s hivatali teendőiknek az állam középítési hivatalaira ruházása nemcsak a megtakarítás szempontjából czélszerű intézkedés. Az a törvény, a mely a cseléd és gazda közötti viszonyt, mindkét fél érdekeinek tekintetbe vételével, rendezi s a gazdasági munkásokról és napszámosokról is rendelkezik, közhelyessé válott már alkotásakor. Szóljak-e a gyámügyi és gondnoksági ügyek rendezéséről? Nagy ideje volt, tisztelt választók, az árvák érdekeiről valahára a törvényhozásnak tüzetesebben intézkedni, lehetőleg biztosítva vagyonuk kezelését. A mit a népoktatási törvényünkről mondtam, ugyanazt mond-

hatom, tisztelt választók, a mult országgyűlés azon törvényéről, a mely a közegészség ügyét szabályozza. Egy nagy program az is, a melynek teljes életbe léptetése szintén hosszas időt fog igénybe venni, de a mire annyival inkább kell teljes erővel törekednünk, minél kisebb fajunk száma, és minél nagyobb volt eddig nálunk, a közegészségi ügy példátlan elhanyagolása miatt, a halandóság. Anglia példája mutatja mit tehet e téren is egy nemzet, ha a törvényhozás czélszerű intézkedései a közigazgatás közegei által lelkiismeretes buzgósággal hajtatnak végre.

Mennyi szerves törvény, ugyszólva törvénykönyvek, mennyi nagyfontosságú intézkedés, kivált közigazgatási jogunk anyagi részében! Az alaki rendezésben, fájdalom, kevésbé mondhatjuk szerencsésnek mult országgyűlésünk közigazgatási törvényhozását. A közigazgatási bizottság, a kormányzék és közigazgatási forum e hibás keveréke ellen, mind tagjainak egybeállítása, mind hatáskörének és eljárásának szabályozása szempontjából, lényeges kifogásaim voltak, a melyek miatt ezen intézmény megalkotásához sem járulhattam. Egészséges elveknek téves alkalmazását láttam abban. De habár önök, tisztelt választóim, szintén

osztóznának is e nézetemben: nincsen-e azok közt, amelyeket fentebb elsoroltam, elég nagy és fontos alkotás, hogy visszautasítsuk a vádat, amely meddőséget vetne szemére a közelebb feloszlott országgyűlésnek?

Avagy e rövid három év mulasztásának tudjuk-e be összes hiányainkat, olyan országban, a hol egyetlen év az egész multat lerombolta, s több mint egy évtized dolgozott uj alkotásokon, amelyeket ismét le kellett rombolnunk?

Senki sem ismeri inkább e hiányokat, és a mennyiben a közelebb lefolyt éveket is terheli mulasztás, senki sem fájlalja azt inkább, tisztelt választók, mint önök volt képviselője.

Már évek előtt panaszoltam önök előtt, hogy még közjogi intézményeink sincsenek betetőzve. A mult törvényhozás az országgyűlési választókerületek alkotásában tett csupán némi változásokot, azon törvényhatóságokban, a melyek területileg uj alakulást nyertek; s a főváros országos képviselőinek számát növelte: felsőházunk azonban maradt, a mint volt, kiáltó ellentéte a népképviseltek, főrendiház továbbra is, a melyben még mindig hivatalnokok, a kiknek a megyékben a közigazgatást kellene vezetniök és ellenőrizniök, s

főpapi rend, mint rend, és pusztá czimek képviselői
ülnek. A nemzeti közoktatás rendszerének tovább
építése épen azon a fokon akadt meg, a mely a
nemzet értelmi osztályait, ügyeinek intézőit, van
hivatva oktatni. A felekezetek jogi viszonyainak
rendezése tekintetében pedig annyi intézkedés sem
történt, a mennyit több hazai polgár érdeke s az
élet szüksége multhatlanul megkövetelt. Megalkot-
tuk már az előbbi országgyűlésen a kereskedelmi
törvényt, s maiglan nélkülözzük az azt szükségkép
kiegészítő új esődtörvényt. Jelen országgyűlésünk
legkiválóbb alkotását, a büntető törvényt sem lép-
tethetjük életbe, az azt kiegészítő rendőri törvény-
könyv s az eljárást illető intézkedések nélkül. Már
egyszer megjegyeztem önök előtt, tisztelt választók,
hogy a pörök számának csökkentésére sincs hat-
hatósabb eszköz a zavart jogviszonyok rendezésé-
nél. S az új magyar polgári törvénykönyv, ez
égető szüksége hazánknak, a melyet Deák már
1834-ben sürgetett, még mindig késik. Sőt, hite-
lünknek is nem csekély kárára, perrendtartásunk
javítását is elmulasztottuk. S a kik ázsiai állapo-
potából, mint némi tulzással szokták mondani,
minélelőbb óhajtanák jogi államhoz méltó álla-
potba varázsolni közigazgatásunkat: hazafiui saj-

nálkozással veszik szükségkép, hogy olyan fontos törvényjavaslatok sem tárgyalathattak, mint az, a mely az utakról és a közmunka ügyének rendezéséről szól. Növekszik aggodalmunk, tisztelt választók, ha látjuk, mennyire ellentétes nézetek uralkodnak a közigazgatás rendezésének nagyfontosságú tárgya körül mindenik párt kebelében, s hogy e nézetek se megalkudni nem tudnak, se szembeszállani nem mernek, hogy tisztázzák azon kérdéseket, a melyek immár nem utasíthatók el, már azon okból sem, mert azoknak elnöklete alatt kellene elintézni, ha rendszeres alkotást óhajtunk, minden egyes részletet.

Ha programot írnék, tisztelt választók, nem egyszerű jelentést a multról, azon fontos tárgyak mellé, a melyeket a közelebbi évek mulasztásai között elsoroltam, bár az egyesült ellenzék letette is a napirendről, én a legfontosabb, legsürgősebb tárgyak közé soroznám mindenekfelett közigazgatásunk gyökeres reformját; s kimutatnám, mennyire tévednek, a kik e kérdésben csak a választás és kinevezés kérdését, s a közigazgatási biráskodás rendezésében pedig, nem törődve a közigazgatási forumok alulról fölfelé szervezésével és eljárásuk szabályozásával, a közigazgatásrendezésének nagy

földadataival, csupán egy legfelsőbb forum állítását, mondhatni az épületnek csak tetejét látják, nem levén arra sem tekintettel, hogy a közigazgatási biráskodás szervezése is még csak egy része a közigazgatás rendezésének. Ha programot írnék, tisztelt választók, elmondanám azt is, mennyire kötelessége nézetem szerint, a háztartás rendezésének nagy gondjai közepett is, és épen e rendezés érdekében is, a jövő országgyűlésnek megtenni mind azt, a mi módjában áll, az ország földmivelése, ipara és kereskedése emelésére.

De én csak a közelebbi múlt évek mulasztásait akartam elsorolni, jelét adandó, hogy én is látom, én is fájlalom azokat. A hiányok érzése, az elégedetlenség szükséges ösztöne a jövő tevékenységének. De az elégedetlenség tulzása, mondhatnám igazságtalansága ellen kell szót emelnem, a mely elítéli a múlt törvényhozás működését, hogy követ vessen a többségre, mely ott működött. Ez az eljárás megingathatja a nemzet bizalmát a törvényhozás iránt általában. Ezen eljárás ellenében ez okból nem ismételtetjük eléggé részünkről, hogyha egyes mulasztások terhelik is a lefolyt országgyűlést: a mulasztások sokasága nem azt

mutatja, hogy kevés volt a mit tett, hanem a teendők sokaságát.

S mutatja a nehézségeket, az akadályokat, a melyekkel ez országgyűlésnek küzdenie kellett. Hiszen a kiegyezés, s a pénzügyek rendezésének nagy munkája mellett, ezen országgyűlés alatt tört ki egész veszélyességében a régóta rettegett keleti kérdés is. Tudva van a tisztelt választók előtt, hogy a keleti viszonyok újabb alakulása a monarchia és államunk összes életérdekeit fenyegette, s hogy ez érdekek megóvására a magyar delegáció a melynek én is tagja voltam, pártkülönbség nélkül, egyértelműleg rendkívüli kiadásokat is ajánlott meg. Azóta az európai nagyhatalmak vették kezökbe ez ügy rendezését. Mennyire sikerült ügyeink vezetőjének a nagyhatalmak ezen tanácsában megóvni monarchiánk, megóvni hazánk érdekeit: csak akkor ítélni lehet meg valóban, ha a congressus iratai, a megállapodások, indokaikkal együtt, teljes összefüggésökben, minden részleteikben tudva lesznek előttünk; s ha tudjuk mind azt, a mire e monarchia képviselője törekedett, mind azt, a mi elérhető volt. Egy dolog iránt azonban, tisztelt választók, előre is tisztában lehetünk; az iránt tudniillik, hogy az a biztos állapot, a melyet

a török birodalom szomszédsága nyújtott, mióta a török uralom Európára és ránk nézve fenyegető megszűnt lenni, végkép elenyészett. Érdekeink biztosítása és védelme keleten nem kis mértékben növeli ezentul gondjainkat.

Egy újabb ok, sietnünk belviszonyaink rendezésével. Összes erejének megfeszítésével kell e nagy célra törekednie minden hazafinak, minden pártnak!

DE BALLAGI GÉZA

